

*В. В. Коровій,
к. е. н., доцент, докторант кафедри фінансів,
Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ
ORCID ID: 0000-0002-0625-6547*

DOI: 10.32702/2306-6806.2019.9.40

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ БЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН

*V. Koroviy,
PhD in Economics, Assistant professor, Doctoral student at the Department of Finance
Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv*

ECONOMIC ESSENCE OF BUDGETARY RELATIONS

У статті розкрито питання економічної сутності бюджетних відносин як складової соціально-економічного розвитку країни, що полягає у системі перерозподілу валового внутрішнього продукту, забезпеченні формування відповідного державного цільового фонду, застосуванні сукупності адаптивних бюджетних інструментів у системі інституційних економічних перетворень з врахуванням ступеня дієвості бюджетного процесу, досягнення відповідних стратегічних цілей та основних завдань розвитку суспільства, що сприятиме підвищенню якісного рівня управління бюджетними ресурсами та їх впливу на забезпечення економічного зростання, соціально-економічного розвитку країни. Визначено, що бюджет є одним з основних інструментів державного регулювання соціально-економічних процесів, оскільки у процесі його складання здійснюється розробка основних напрямів формування та використання бюджетних коштів, виходячи з необхідності вирішення завдань, які стоять перед суспільством на конкретному етапі його розвитку, становлення бюджетних відносин відбувається внаслідок розвитку економіки, однак можливості використання бюджету в макроекономічному регулюванні пов'язані з умовами і результатами виробництва, рівнем розвитку економічних відносин, економічна сутність ефективності державних видатків як складової системи бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку країни полягає у сукупності досягнутих результативних показників, що відповідають основним цілям та завданням бюджетних призначень з урахуванням обсягу здійснених видатків бюджету, дієвості інституційних перетворень розвитку економічного середовища. Розглянуто питання сучасного етапу розвитку бюджетних відносин, що характеризується посиленням ролі бюджетних видатків у процесі регулювання соціально-економічного розвитку держави та територій, бюджетного регулювання у сфері видатків завдяки використанню сукупності бюджетних інструментів впливу на процес формування та виконання бюджету, що дозволяє вирішувати завдання, що стоять перед країною на цьому етапі суспільного розвитку, досягати необхідних макроекономічних пропорцій та показників економічного зростання. Показано, що підвищення конкурентоспроможності економіки країни, якості державних послуг, рівня життя населення вимагає реалізації стратегії оптимізації обсягу видатків бюджету одночасно із посиленням їх результативності.

The article deals with the issues of economic nature of budgetary relations as a component of the socio-economic development of a country, which consists in the system of redistribution of gross domestic product, ensuring the formation of an appropriate state trust fund, the use of a set of adaptive budgetary instruments in the system of institutional economic transformations, taking into account the degree of effectiveness of the budgetary relevant strategic goals and main tasks of society development, which will help to improve the quality level board budgetary resources and their impact on economic growth, socio-economic development. It is

determined that the budget is one of the main instruments of state regulation of socio-economic processes, since in the process of its preparation the development of the main directions of formation and use of budget funds is carried out, based on the need to solve the problems facing the society at this stage of its development, formation budgetary relations are due to the development of the economy, but the possibility of using the budget in macroeconomic regulation associated with the conditions and results of production, the level of economic relations, the economic essence of the efficiency of public expenditures as a component of the system of budgetary regulation of socio-economic development of the country lies in the aggregate of achieved indicators that meet the main goals and objectives of budgetary allocations, taking into account the amount of budget expenditures made, the effectiveness of institutional transformations of economic development. The question of the present stage of development of budgetary relations, characterized by the increasing role of budgetary expenditures in the process of regulating the socio-economic development of the state and territories, budgetary regulation in the sphere of expenditures, is considered before the country at this stage of social development, achieve the necessary macroeconomic proportions and indicators of economic growth. It is shown that improving the competitiveness of the country's economy, the quality of public services, and the standard of living of the population requires the implementation of a strategy to optimize the amount of budget expenditures while enhancing their efficiency.

Ключові слова: бюджет, бюджетна система, бюджетні відносини, бюджетне регулювання, бюджетна політика, бюджетний механізм.

Key words: budget, budgetary system, budgetary relations, budgetary regulation, budgetary policy, budgetary mechanism.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Бюджетна система є одним з вагомих інструментів державного регулювання економіки та відображає відповідні відносини у процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту з приводу вироблення, споживання послуг з метою задоволення потреб суспільства. Від ефективності бюджетного процесу, формування та виконання бюджетної стратегії залежить успішність реалізації регулюючої функції держави, забезпечення економічного зростання. Бюджетні відносини суттєво впливає на створення належних умов для підвищення ефективності та конкурентоспроможності вітчизняної економіки, покращення інвестиційного середовища, забезпечення відповідного рівня соціально-економічного розвитку суспільства з урахуванням збалансованості і прозорості державних фінансів, що реалізується через інститути бюджетного планування, міжбюджетного регулювання, державного фінансового контролю. Вагомим є підвищення ролі бюджетної політики в системі державного регулювання економіки. Механізм формування обсягу та структури доходів і витатків бюджету є важливою складовою бюджетного регулювання для забезпечення розвитку суспільства, підвищення ефективності витатків бюджету як дієвого інструменту впливу на розвиток суспільства, на сучасному етапі розвитку державних фінансів. Економічна сутність ефективності державних витатків як складової системи бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку країни полягає у сукупності досягнутих результативних показників, що відповідають основним цілям та завданням бюджетних призначень з урахуванням обсягу здійснених витатків бюджету, дієвості інституційних перетворень розвитку економічного середовища. Важливим є подальший розвиток системи бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку країни, що полягає у сукупності фінансових методів, фінансових важелів, щодо формування та використання бюджетних коштів, регулювання міжбюджетних відносин спрямованих на досягнення фінансово-економічної збалансованості, результативності економічних перетворень та забезпечення суспільного розвитку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Серед вагомих наукових досліджень зарубіжних вчених у сфері розвитку бюджетних відносин можна назвати праці Дж. Б'юкенена, Дж. Когана [4], В. Танзі, Дж. Тейлора [4], П. Самуельсона [5], Дж. Стігліца. Питання бюджетної політики досліджуються у працях вітчизняних вчених: А. Лисяк [3], В. Макогон [9], І. Луїнової, І. Лютого [6], О. Самошкіної [10], В. Федосова [2], І. Чугунова [1; 7–10], С. Юрія [2] та інших.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є розкриття економічної сутності бюджетних відносин.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Бюджет є одним з основних інструментів державного регулювання соціально-економічних процесів, оскільки у процесі його складання здійснюється розробка основних напрямів формування та використання бюджетних коштів, виходячи з необхідності вирішення завдань, які стоять перед суспільством на даному етапі його розвитку. Становлення бюджетних відносин відбувається внаслідок розвитку економіки, однак можливості використання бюджету в макроекономічному регулюванні пов'язані з умовами і результатами виробництва, рівнем розвитку економічних відносин. Бюджетна політика є адаптивним механізмом у системі регулювання економіки, спрямованим на забезпечення адекватності регулятивних заходів внутрішнім і зовнішнім змінам економічного середовища з метою економічного розвитку держави та адміністративно-територіальних одиниць. З метою посилення впливу бюджетної системи на соціально-економічний розвиток суспільства необхідно здійснювати заходи, спрямовані на підвищення рівня збалансованості і прозорості бюджету, ефективності витрачання бюджетних коштів, удосконалення міжбюджетних відносин, забезпечення якісного виконання бюджетів усіх рівнів, здійснення дієвого фінансового контролю. Взагалі необхідним є не тільки розробка прогнозних бюджетних показників на середньострокову перспективу але й визначення довгострокової

бюджетної стратегії з урахуванням циклічності економічного розвитку, що підвищить керованість бюджетного процесу.

Бюджет є план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади та місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду, бюджетна система є сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв. Основу системи державного регулювання соціально-економічних процесів формують відносини з приводу перерозподілу валового внутрішнього продукту. Необхідність бюджетної системи як складової частини фінансів обумовлено потребами соціально-економічного розвитку країни. Зазначену функцію в суспільстві виконує держава, з її виникненням пов'язано існування і розвиток бюджетних відносин. Історія фінансів свідчить про те, що бюджет не є інститутом, притаманним державі на всіх стадіях її розвитку. Довгий час держава не мала бюджету, однак у всіх європейських державах збирались доходи та здійснювались видатки, тобто існувала, система бюджетних доходів та видатків. Однак бюджет виникає не тоді, коли держава здійснює видатки і збирає необхідні для цього доходи, а коли вона у свою фінансову діяльність вводить планування — складає кошторис доходів і видатків на певний період. Архіви донесли до нас відомості, що слово "бюджет" походить від нормандського bouqtte, що означає "кишеня". Це слово почали вживати англійці, змінивши його на budget, і з початку визначили його як "шкіряний мішок", у якому приносили до парламенту документи, в яких йшлося про державні прибутки та видатки, потім словом budget стали називати промову канцлера фінансів, яку він виголошував у парламенті. Перші спроби складання бюджету зафіксовані у Франції за Філіпа Гарного у 1302 році. Прискорення розвитку фінансової науки спостерігається наприкінці XV ст., коли у світі відбулися суттєві зміни в державному устрої, пов'язані з появою великих монархій, постійних армій і завдання держави значно розширилися, що зумовило необхідність пошуку нових джерел доходів бюджету.

З приходом до влади буржуазії бюджет набуває форми документу, затвердженого законодавчим органом. Засновником бюджету і процесу його затвердження виступає Англія. Після революції 1686—1689 рр. король був вимушений відмовитись від права встановлювати податки і затверджувати видатки бюджету без згоди парламенту. Парламент отримав вагомий інструмент впливу на державне управління, оскільки отримав важливе право — затверджувати бюджет. Видатки держави були поділені на дві частини — цивільні і військові. Військові видатки затверджувались щорічно, а цивільні — лише у випадку необхідності внесення до них змін. З кінця XVII століття під бюджетом розуміли документ, який включав затверджений парламентом план доходів та видатків держави. У Франції бюджетне право отримало розвиток тільки з часів Великої французької революції, коли конституція 1791 року визначила порядок затвердження бюджету парламентом. З цього часу затвердження бюджету народними представниками починає входити в життя всіх європейських країн. Бюджетна політика є на сьогодні одним з основних інструментів економічного регулювання, впливу держави на економічний розвиток. Цей інструмент достатньо широко використовується як в країнах з розвинутою ринковою, так і з перехідною економікою. Держава, використовуючи фінансові методи, має можливість суттєво впливати на основні економічні показники розвитку країни, зокрема, збільшення обсягу державних капітальних вкладень сприяє підвищенню попиту, зростанню обсягів промислового виробництва, зменшенню рівня безробіття, зростанню реального валового внутрішнього продукту.

Державне регулювання економіки розвинутих країн стало необхідним та виправданим, виходячи з певної недосконалості ринкових відносин. Роль держави в економіці багатопланова: стабілізація циклів економічної активності, закупівля товарів та послуг, регулювання процесу монополізації на ринку, реагування на зовнішній економічний вплив, створення необхідних умов для соціально справедливого розподілу доходу і забезпечення необхідними благами населення. Держава впливає на виробництво, нагромадження, споживання і інші елементи процесу відтворення. Зокрема, збільшуючи обсяг капіталовкладень, держава сприяє підвищенню попиту, зростанню обсягів промислового виробництва, збільшенню інвестицій в економіку; фінансування інфраструктури сприяє скороченню витрат виробництва підприємств, зростанню їх прибутків. Активно використовувати державні фінанси як засіб регулювання економіки уряди розвинутих країн почали з часів світової економічної кризи 1929—1933 років. Головним ідеологом і засновником теорії і практики регулювання економіки шляхом використання державних фінансів в XX ст. був відомий англійський економіст Дж. Кейнс, що сформулював теорію державних фінансів, яка є важливою складовою кейнсіанської економічної теорії. Основна задача економічної політики держави полягала в управлінні сукупним попитом, вагомим інструментом проведення зазначеної політики виступає бюджет, який розглядається як дієвий важель економічного регулювання. Здійснюючи вплив на різницю між доходами і видатками бюджету в залежності від конкретних економічних умов, держава має можливість цілеспрямовано впливати на обсяг сукупного попиту, а через нього і на величину пропозиції.

Кейнсіанська теорія державних фінансів легалізувала бюджетні дефіцити для стимулювання економічного розвитку. Так, в умовах економічного спаду держава повинна скорочувати податкове навантаження на економіку та збільшувати видатки бюджету, допускаючи бюджетний дефіцит і таким чином посилюючи додатковий попит у економіці. Під час економічного зростання бюджетне регулювання повинно стримувати попит шляхом підвищення податкового навантаження і обмеження видатків бюджету. Дефіцити бюджету могли зберігатися і при зростаючому виробництві для стимулювання економіки та досягнення найбільших темпів зростання. Проблема накопичення державного боргу, зростаючої інфляції в умовах постійного стимулювання відтворення через дефіцит бюджету в кейнсіанській теорії не приділялося достатньої уваги [1].

Криза державного регулювання ринкової економіки на основі кейнсіанського вчення, яка повною мірою проявилася в 70-ті роки минулого століття, призвела до активних пошуків серед економістів ефективних методів оздоровлення економіки. З приходом до влади уряду М. Тетчер у Великобританії і адміністрації Р. Рейгана в США концепція системи державного регулювання економіки змінювалась. Зміни, що спостерігались у фінансовій політиці країн з розвинутою ринковою економікою у 80-ті роки минулого століття, пов'язані з "новим явищем" в економічній науці — теорією "економіки пропозиції". У самій назві теорії автори протиставляють її кейнсіанству, яке основну увагу приділяє регулюванню попиту. Одним з основних постулатів зазначеної теорії було зменшення втручання держави в економічні процеси і стимулювання підприємництва. Особлива роль при цьому відводилася державним фінансам, зокрема, зменшенню податкового навантаження на економіку, обсягу державних видатків. За допомогою "податкової кривої" професор А. Лаффер доводив, що збільшення податкового навантаження у певному економічному становищі може негативно впливати на формування дохідної частини бюджету, зменшення зазначеного навантаження одночасно або з лагом у часі — позитивно впливати на податкові надходження.

До сфери державних фінансів належить і інший важіль, яким передбачалося впливати на економічні процеси — зменшення державних видатків. Заходи по зменшенню інфляції шляхом скорочення державних видатків поставили представників фінансової теорії "економіки пропозиції" перед проблемою стримування економічного зростання, оскільки заходи по зменшенню державних видатків призводять до спаду економічного розвитку. Однак представники зазначеної теорії сподівалися, що очікуване зростання виробництва, пов'язане із зменшенням податкового навантаження на економіку, вирішить зазначену проблему, теорія "економіки пропозиції" шляхом одночасного скорочення податків і державних видатків передбачала вирішити головне завдання: зменшити державне втручання в економіку, уповільнити інфляцію і збільшити темпи економічного зростання. Реалізація основних положень теорії "економіки пропозиції" почала здійснюватися умовах уповільнення темпів зростання виробництва, збільшення безробіття, кризи державних фінансів. Основна проблема, яку не змогли вирішити уряди США і Великобританії — проблема збалансованості та стійкості державних фінансів.

Державне регулювання економічної та соціальної політики реалізується за допомогою бюджетного механізму, який включає як з одного боку процес перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту, так і вплив на соціально-економічний розвиток держави та адміністративно-територіальних одиниць. Перспективне прогнозування доходів і видатків бюджету є одним із вагомих елементів державного регулювання сталого розвитку та забезпечення економічного зростання. Для розробки і реалізації збалансованого бюджетного регулювання пріоритети бюджетної політики повинні визначатися виходячи з циклічності економічного розвитку, стану державних фінансів та запасу стійкості бюджетної системи, на кожному етапі економічного розвитку існує необхідність обґрунтування та запровадження відповідних важелів бюджетного механізму. Виходячи зі стратегії розвитку економіки, пов'язаної з підвищенням рівня її ендогенної складової, необхідні відповідні інституційні зміни у системі бюджетного регулювання економіки, що формується у певному середовищі суспільства. Вирішення завдань бюджетної політики залежить від вибору та реалізації методів бюджетного регулювання, тому передусім у формуванні бюджетної політики необхідно чітко визначити її пріоритети, які повинні бути досягнені при її реалізації. Розвиток суспільства зумовлює необхідність відповідних інституційних змін у взаємовідносинах між учасниками бюджетного процесу та підвищення ефективності бюджетної політики у системі державного регулювання економіки [3].

Метою бюджетної політики є забезпечення відповідного рівня соціально-економічного розвитку суспільства з урахуванням збалансованості державних фінансів, що реалізується через інститути бюджетного регулювання, державного фінансового контролю. Державне регулювання в сучасних умовах являє собою макроекономічний регулятор відтворювальних процесів, спрямований на реалізацію стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку держави. Перспективне прогнозування видатків бюджету є важливим інструментом державного регулювання економічних і соціальних процесів, оскільки обґрунтовує напрями використання бюджетних коштів у майбутньому з урахуванням визначених цілей та пріоритетів соціально-економічного розвитку держави на середньо- та довгострокову перспективу. Сучасний етап розвитку бюджетних відносин характеризується посиленням ролі бюджетних видатків у процесі регулювання соціально-економічного розвитку держави та регіонів. Бюджетне регулювання у сфері видатків бюджету завдяки використанню сукупності бюджетних інструментів впливу на процес формування та виконання бюджету дозволяє

вирішувати завдання, що стоять перед країною на даному етапі суспільного розвитку, досягати необхідних макроекономічних пропорцій та показників економічного зростання. Підвищення конкурентоспроможності економіки країни, якості державних послуг, рівня життя населення вимагає реалізації стратегії оптимізації обсягу видатків бюджету одночасно із посиленням їх результативності [9].

Враховуючи, що бюджет є одним з основних інструментів державного регулювання економіки, становлення ефективної бюджетної системи є необхідною умовою для досягнення економічного розвитку будь-якої країни. Бюджетна політика, яка реалізується через систему бюджетних механізмів повинна забезпечувати бюджетну рівновагу та ефективний вплив на соціально-економічні процеси. Механізм формування обсягу та структури доходів і видатків бюджету є важливою складовою бюджетного регулювання за для забезпечення розвитку суспільства. Особливо важливим є вирішення цього завдання для транзитивних економік, які відзначаються неоднорідністю та динамізмом суспільного середовища, тому необхідним є підвищення ролі бюджетної політики у системі державного регулювання економіки.

Економічна сутність бюджетних відносин як складової соціально-економічного розвитку країни полягає у системі перерозподілу валового внутрішнього продукту, забезпеченні формування відповідного державного цільового фонду, застосуванні сукупності адаптивних бюджетних інструментів у системі інституційних економічних перетворень з врахуванням ступеня дієвості бюджетного процесу, досягнення відповідних стратегічних цілей та основних завдань розвитку суспільства, що сприятиме підвищенню якісного рівня управління бюджетними ресурсами та їх впливу на забезпечення економічного зростання, соціально-економічного розвитку країни.

На сучасному етапі розвитку державних фінансів, необхідним є переосмислення сутності бюджетної системи у процесі регулювання економіки, підвищення теоретико-методологічного рівня бюджетної політики та розробки нової парадигми системи бюджетного регулювання на основі виявлених особливостей бюджетного процесу, враховуючи вітчизняний та зарубіжний досвід, з одного боку, як інструменту впливу, з іншого — як об'єкту регулювання економічного розвитку. Зазначене надасть можливість приймати ефективні рішення стосовно розвитку бюджетних відносин як вагомому інструменту економічного зростання та поглибити розуміння сутності бюджету як економічної категорії і бюджетної системи як важливого регулятора економічних процесів. Система бюджетного регулювання як одна з основних складових системи державного регулювання економіки є сукупністю функціональних фінансово-бюджетних та економічних елементів, зокрема, дохідна частина бюджету, видаткова частина бюджету, дефіцит бюджету, державний борг, податкове регулювання, міжбюджетні відносини, економічні процеси країни, зовнішнє економічне середовище та взаємозв'язки між ними. Одним з основних завдань бюджетного регулювання є забезпечення виконання завдань соціально-економічного розвитку держави та адміністративно-територіальних одиниць, однак при цьому важливою є підтримка запасу стійкості бюджетної системи у необхідних межах. Слід зазначити, що бюджетна система є потужним інструментом впливу на економічне зростання, разом з цим вона з лагом у часі виступає як об'єкт впливу з огляду на макроекономічне становище країни, тому важливим є визначення ступеня взаємовпливу з лагами у часі бюджетної системи і соціально-економічного розвитку держави та території. Під час економічної рецесії ринковий механізм починає діяти по-іншому ніж у економічному зростанні, тому важливими є посилення дієвості використання державних фінансів як інструменту впливу на економіку, необхід-

ним є посилення фінансової дисципліни та фінансового контролю за використанням бюджетних коштів [8].

Досягнення сталого соціально-економічного розвитку країни потребує виваженого регулювання не лише обсягу, а і структури видаткової частини бюджету з метою забезпечення оптимального розподілу бюджетних коштів між різними напрямками суспільної діяльності. Основним завданням державної політики у сфері видатків бюджету є оптимізація та економія їх обсягу з одночасним підвищенням ефективності і результативності їх використання з метою забезпечення достатньо високої якості державних послуг в умовах обмеженості бюджетних ресурсів. Формування обсягу і структури бюджетних видатків повинно розпочинатися з ретельного аналізу динаміки соціально-демографічних і економічних процесів у країні з метою визначення фази їх циклічного розвитку, тенденцій динаміки фактичних показників видаткової частини бюджету у попередніх періодах, виявлення особливостей взаємного впливу обсягу і структури видатків бюджету та показників соціально-економічного розвитку країни. На підставі зазначеного аналізу повинно відбуватися прогнозування і планування показників видаткової частини бюджету, а також моделювання їх впливу на показники соціально-економічного розвитку країни у середньо- та довгостроковій перспективі. Прогнозування і планування видатків бюджету має підлягати інституційним обмеженням відповідно до етапу соціально-економічного розвитку країни щодо обсягу і особливостей структури видаткової частини бюджету, рівня дефіциту бюджету у взаємозв'язку з показниками державного боргу, співвідношення поточних і капітальних видатків бюджету, інвестиційної складової бюджету.

Досягнення конкретних суспільно вагомих результатів при реалізації бюджетної політики потребує розробки і запровадження обґрунтованої системи моніторингу результативності бюджетних програм, який передбачає постійний ґрунтовний аналіз процесу їх виконання щодо досягнення запланованих цілей і результативних показників і на цій основі розробку пропозицій щодо особливостей подальшої реалізації бюджетних програм у плановому і наступних бюджетних періодах з урахуванням їх пріоритетності. Моніторинг результативності базується на порівнянні фактичних показників виконання бюджетної програми, у тому числі показників затрат, продукту, ефективності і якості, із запланованими шляхом розрахунку узагальнюючого коефіцієнта результативності бюджетної програми та співставленні його рівня із встановленим допустимим граничним рівнем результативності. Аналіз результатів використання бюджетних ресурсів також передбачає порівняння рівня результативності виконання бюджетної програми з відповідними показниками попередніх періодів, подібними показниками інших бюджетних програм, встановленими стандартами і нормами. В результаті визначають бюджетні програми з високим, прийнятним і низьким рівнем результативності, аналізують причини недостатньо ефективної їх реалізації, переглядають показники їх формування та розробляють дієві заходи для підвищення рівня їх результативності, а також, враховуючи пріоритетність бюджетних програм, визначають особливості їх реалізації у наступних бюджетних періодах [10].

Вагомими завданнями на даний час є впровадження ефективних інструментів інноваційної політики, що передбачає забезпечення розвитку економічного потенціалу територій; координація зусиль та поліпшення взаємодії органів державного управління і місцевого самоврядування; розробка стратегій інноваційного розвитку адміністративно-територіальних одиниць, що сприятиме формуванню та ефективному використанню інноваційного потенціалу, підвищенню інвестиційної привабливості територій. Комплексний підхід до формування інноваційної системи та інвестиційного середовища в цілому, створить умови для повного циклу

розвитку інновацій, у тому числі шляхом забезпечення макроекономічної стабільності, захисту конкуренції та прав власності. Вагому увагу необхідно приділяти залученню коштів міжнародних фінансових інституцій для кредитування проектів муніципального розвитку [7]. Бюджетну стратегію необхідно розглядати у якості цілеспрямованого впливу відповідних інститутів держави на економічні та соціальні процеси країни щодо забезпечення макроекономічної рівноваги та створення відповідних умов для економічного зростання шляхом перерозподілу фінансових ресурсів між певними галузями та сферами суспільного розвитку. Проте підтримка інновацій не повинна обмежуватися здійсненням окремих проектів, а відповідати вимогам створення інноваційного середовища, включаючи розвиток людського потенціалу, формування державного попиту на інноваційну продукцію та поліпшення інвестиційного клімату в розрізі адміністративно-територіальних одиниць. Реалізація інноваційно-інвестиційних проектів в значній мірі залежить від того, наскільки ефективно використовується інститут бюджету розвитку який дозволяє стимулювати пошук економічної діяльності, сприяти підвищенню якості надання суспільних благ на місцевому рівні. Під час здійснення оцінки доцільності прийняття рішень щодо фінансування інноваційних програм з місцевих бюджетів необхідно враховувати, яким чином вони сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності адміністративно-територіальних одиниць, забезпеченню їх економічного розвитку, продуктивності суспільного виробництва та добробуту населення.

ВИСНОВКИ

На сучасному етапі розвитку державних фінансів, необхідним є переосмислення сутності бюджетної системи у процесі регулювання економіки, підвищення теоретико-методологічного рівня бюджетної політики та розробки нової парадигми системи бюджетного регулювання на основі виявлених особливостей бюджетного процесу, враховуючи вітчизняний та зарубіжний досвід, з одного боку, як інструменту впливу, з іншого — як об'єкту регулювання економічного розвитку. Зазначене надасть можливість приймати ефективні рішення стосовно розвитку бюджетних відносин як вагомому інструменту економічного зростання та поглибити розуміння сутності бюджету як економічної категорії і бюджетної системи як важливого регулятора економічних процесів. Економічна сутність бюджетних відносин як складової соціально-економічного розвитку країни полягає у системі перерозподілу валового внутрішнього продукту, забезпеченні формування відповідного державного цільового фонду, застосуванні сукупності адаптивних бюджетних інструментів у системі інституційних економічних перетворень з врахуванням ступеня дієвості бюджетного процесу, досягнення відповідних стратегічних цілей та основних завдань розвитку суспільства, що сприятиме підвищенню якісного рівня управління бюджетними ресурсами та їх впливу на забезпечення економічного зростання, соціально-економічного розвитку країни. Враховуючи, що бюджет є одним з основних інструментів державного регулювання економіки, становлення ефективної бюджетної системи є необхідною умовою для досягнення економічного розвитку будь-якої країни. Бюджетна політика, яка реалізується через систему бюджетних механізмів повинна забезпечувати бюджетну рівновагу та ефективний вплив на соціально-економічні процеси. Механізм формування обсягу та структури доходів і видатків бюджету є важливою складовою бюджетного регулювання за для забезпечення розвитку суспільства. Особливо важливим є вирішення цього завдання для транзитивних економік, які відзначаються неоднорідністю та динамізмом суспільного середовища, тому необхідним є підвищення ролі бюджетної політики у системі державного регулювання економіки. Однією з вагомих скла-

дових системи фінансового регулювання економіки є бюджет, який відображає відповідні відносини у процесі перерозподілу валового внутрішнього продукту з метою задоволення потреб суспільства. Бюджетна політика є дієвим інструментом економічного зростання, суттєво впливає на трансформаційні перетворення у галузях економіки, підвищення якісного рівня людського потенціалу, інноваційного розвитку економіки. Виходячи з необхідності посилення ефективності управління фінансовими ресурсами держави та досягнення відповідних запланованих економічних та соціальних показників важливим є результативність бюджетного регулювання, основною метою якого є розробка і проведення збалансованої фінансово-бюджетної політики, у тому числі у сфері доходів, видатків бюджету, оподаткування, міжбюджетних відносин, дефіциту бюджету, державного боргу, спрямованої на забезпечення належного ступеню суспільного розвитку. Інституційний підхід передбачає розгляд бюджетних відносин як динамічної системи, що постійно вдосконалюється та адаптується до основних завдань соціально-економічного розвитку країни. У сучасних умовах розвитку економіки доцільним є визначення відповідних інституційних засад бюджетного регулювання, розробка і проведення виваженої фінансово-бюджетної політики, підвищення результативності виконання бюджетних програм, посилення взаємозв'язку бюджетного планування та основних пріоритетів соціально-економічного розвитку країни, удосконалення системи управління державними фінансами з урахуванням необхідності забезпечення належного рівня соціальних стандартів, внутрішнього споживання, стимулювання економічної діяльності країни. Формування та здійснення бюджетної політики як складової державного регулювання суспільного розвитку має ґрунтуватися на підходах спрямованих на досягнення фінансово-економічної збалансованості, дієвості економічних перетворень, забезпечення економічного розвитку країни та адміністративно-територіальних одиниць. Важливим є визначення на певному інтервалі часу показника запасу стійкості бюджетної системи, який повинен враховувати показники питомої ваги дебіторської та кредиторської заборгованості зведеного, державного та місцевих бюджетів до загальної суми видаткової частини відповідного бюджету, аналогічний показник заборгованості по соціальних виплатах, податкове навантаження на економіку, рівень виконання дохідної та видаткової частин бюджету, рівень фінансування дефіциту бюджету, питомої ваги державного боргу у валовому внутрішньому продукті. Подальші наукові дослідження теоретичних засад розвитку бюджетних відносин сприятимуть підвищенню рівня ефективності використання бюджетних коштів та результативності бюджетної системи як інструменту впливу на дієвість функціонування національної економіки.

Література:

1. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д. Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
2. Бюджетна система / За ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. К.: Центр учбової літератури, 2012. 871 с.
3. Бюджетна складова реалізації домінантних напрямів суспільного розвитку: монографія / За ред. Л.В. Лисяк. Дніпропетровськ: ДДФА, 2015. 396 с.
4. Cogan J.F., Taylor J.B. Fiscal consolidation strategy. Journal of Economic Dynamics and Control. 2013. vol. 37 (2). pp. 404—421.
5. Самуэльсон Пол Э., Нордхаус Вильям Д. Экономика. 19-е изд.: пер. с англ. М.: Вильямс, 2015. 1360 с.
6. Фінанси / За ред. І.О. Лютого. Київ: Ліра-К, 2017. 728 с.
7. Чугунов І.Я., Остріщенко Ю.В. Напрями застосування програмно-цільового методу планування місцевих бюджетів. Наукові праці НДФІ. 2009. Вип. 3 (48). С. 3—11.

вих бюджетів. Наукові праці НДФІ. 2009. Вип. 3 (48). С. 3—11.

8. Чугунов І.Я. Бюджетні відносини в системі соціально-економічного розвитку країни. Казна України. 2014. № 6. С. 25—28.

9. Чугунов І.Я., Макогон В.Д. Бюджетна стратегія в умовах економічних перетворень. Вісник КНТЕУ. 2018. № 5. С. 5—18.

10. Чугунов І.Я., Самошкіна О.А. Видатки бюджету в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку країни. Вісник КНТЕУ. 2019. № 2. С. 103—121.

References:

1. Chuhunov, I.Ya. Kanieva, T.V. and Pasichnyj, M.D. (2018), Biudzhethno-podatкова polityka u systemi rehuliuвання ekonomiky [Fiscal policy in the system of regulation of the economy], Globus-Press, Kyiv, Ukraine.
2. Fedosov, V.M. and Yuriy, S.I. (2012), Biudzhethna sistema [The budget system], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
3. Lysiak, L.V. (2015), Biudzhethna skladova realizatsii dominantnykh napriamiv suspil'noho rozvytku [Budget component of the implementation of dominant areas of social development], DDFa, Dnipro, Ukraine.
4. Cogan, J.F. and Taylor, J.B. (2013), "Fiscal consolidation strategy", Journal of Economic Dynamics and Control, vol. 37 (2), pp. 404—421.
5. Samujel'son, P.Je. and Nordhaus, V.D. (2015), Jekonomika [Economics], Vil'jams, Moscow, Russia.
6. Liutyj, I.O. (2017), Finansy [Finance], Lira-K, Kyiv, Ukraine.
7. Chuhunov, I.Ya. and Ostrischenko, Yu.V. (2009), "Areas of application of the program-targeted method of planning local budgets", Naukovi pratsi NDFI, vol. 3 (48), pp. 3—11.
8. Chuhunov, I.Ya. (2014), "Budget relations in the system of socio-economic development of the country", Kazna Ukrainy, vol. 6, pp. 25—28.
9. Chuhunov, I.Ya. and Makohon, V.D. (2018), "Budget strategy in the context of economic transformation", Visnyk KNTEU, vol. 5, pp. 5—18.
10. Chuhunov, I.Ya. and Samoshkina, O.A. (2019), "Budget expenditures in the system of state regulation of socio-economic development of the country", Visnyk KNTEU, vol. 2, pp. 103—121.

Стаття надійшла до редакції 18.08.2019 р.

www.dy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

**Видання включено до переліку
наукових фахових видань України
з ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73